

4.4. Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

4.4.2. Charakteristika vyučovacího předmětu **Vlastivěda**

1. Obsahové vymezení vyučovacího předmětu:

Obsahem vyučovacího předmětu Vlastivěda je naplňování očekávaných výstupů vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání a související s očekávanými výstupy průřezových témat.

Oblast Člověk a jeho svět – Vlastivěda je koncipována jen pro 1. stupeň – 4. a 5. ročník a vymezuje vzdělávací obsah, týkající se člověka, společnosti, vlasti, přírody, kultury a dalších oblastí. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Integrovaný obsah spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávání v předmětu Vlastivědy rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním věku. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti a utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději.

Žáci se učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem a problémům, vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti. Učí se vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět - Vlastivěda doplňuje celé základní vzdělání o důležitou složku nezbytnou pro uplatnění člověka v dalším životě a ve společnosti, což je nezbytné pro každodenní praxi žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Podmínkou úspěšného vzdělávání ve Vlastivědě je vlastní prožitek žáků vycházející z konkrétních nebo modelových situací při osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování.

Vyučovací předmět Vlastivěda je úzce spjat s ostatními vyučovacími předměty a připravuje základy pro specializovanější výuku ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a příroda. Vzdělávací obsah má v osnovách ZŠ a ZŠ/LMP komplexní charakter.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků tím, že vede žáky k:

- utváření pracovních návyků v jednoduché samostatné i týmové činnosti
- orientaci ve světě informací a k časovému a místnímu propojování historických, zeměpisných a kulturních informací
- rozšiřování slovní zásoby v osvojovaných tématech, k pojmenovávání pozorovaných skutečností a k jejich zachycení ve vlastních projevech, názorech a výtvorech
- poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a tolerantnímu chování a jednání na základě společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společenských úkolů
- samostatnému a sebevědomému vystupování a jednání, k efektivní, bezproblémové a bezkonfliktní komunikaci i v méně běžných situacích, k poznávání a ovlivňování své jedinečnosti
- utváření ohleduplného vztahu ke kulturním výtvorům a k hledání možností aktivního uplatnění při jejich ochraně
- přirozenému vyjadřování pozitivních citů ve vztahu k sobě i okolnímu prostředí
- objevování a poznávání všeho, co jej zajímá, co se mu líbí a v čem by v budoucnu mohl uspět

Ke způsobům naplňování cílů předmětů patří také získávání poznatků ve všech dalších oborech vzdělávání – Přírodověda, Umění a kultura (HV, VV), Člověk a zdraví (TV), Jazyk a jazyková komunikace (ČJ, cizí jazyky), Matematika a její aplikace, Člověk a svět práce – pracovní činnosti.

Vzdělávací obsah je realizován v průběhu 4. a 5. ročníku základního vzdělávání a je určen všem žákům bez rozdílů.

- Žáci se učí chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti. Důraz je kladen na dopravní výchovu, praktické poznávání místních

a regionálních skutečností a na utváření přímých zkušeností žáků. Úkoly a činnosti mají probudit v žácích kladný vztah k místu jejich bydliště, postupně rozvíjet jejich národní cítění a vztah k naší zemi.

- Žáci si postupně osvojují a upevňují základy vhodného chování a jednání mezi lidmi, osvojují si význam a podstatu tolerance, pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty, snášenlivosti a rovného postavení mužů a žen. Poznávají, jak se lidé sdružují, baví, jakou vytvářejí kulturu. Seznamují se ze základními právy, povinnostmi a problémy společnosti. Snaží se seznámit s prvotními poznatky a dovednostmi budoucího občana demokratického státu.
- Žáci se učí orientovat v dějích a v čase. Důraz je kladen na vyvolání zájmu o minulost, o kulturní bohatství regionu i celé země. Žáci se učí vyhledávat, získávat a zkoumat informace z dostupných zdrojů, navštěvovat památky, sbírky regionálních i specializovaných muzeí, veřejnou knihovnu apod.

1. stupeň

Je určen pouze pro 1. stupeň – 4. a 5. ročník ZŠ a ZŠ/ LMP - vzdělávací obsah Vlastivědy je realizován ve 3 tématických okruzích – Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás a Lidé a čas.

Pro úspěšné vzdělávání žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je potřebné zabezpečit tyto podmínky:

- uplatňovat zdravotní hlediska a respektovat individualitu a potřeby žáka
- využívat všech podpůrných opatření při vzdělávání žáků
- uplatňovat diferenciaci a individualizaci vzdělávacího procesu při organizaci činností, při stanovování obsahu, forem i metod výuky
- zohlednit druh, stupeň a míru postižení nebo znevýhodnění při hodnocení výsledků vzdělávání
- provádět potřebné změny a úpravy pracovního prostředí
- podporovat nadání a talent žáků vytvářením vhodné vzdělávací nabídky
- spolupracovat s odborníky z jiných resortů

Vlastivěda má velký význam v rozvoji vědomostí, schopností, dovedností, návyků a utváření potřeb žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci edukativního procesu ve výuce a celého integrativního začlenění v intaktní společnosti.

V rámci předmětu **Vlastivěda** je možné v značném rozsahu rozvíjet koncentraci, pozornosti, soustředění, vytrvalost, soustavnost, učit se nést zodpovědnost, zaměřit se na prostorovou orientaci a didaktické zásady vzdělávání a výchovy – individuální přístup, soustavnost, plánování apod.

2. Časové a organizační vymezení předmětu

Časové vymezení: Vyučovací předmět Člověk a jeho svět - Vlastivěda je vyučován ve 4. a 5. ročníku 1. stupně ZŠ a ZŠ/LMP s pevně stanovenou časovou dotací:

- ve 4. ročníku ZŠ – 2 hodiny týdně
- v 5. ročníku ZŠ – 2 hodiny týdně
- ve 4. ročníku ZŠ/ LMP – 2 hodiny týdně
- v 5. ročníku ZŠ /LMP – 2 hodiny týdně

Organizační vymezení: ke způsobům naplňování cílů předmětu patří:

- Práce nejen na vyhrazeném místě ve třídách, ale také v areálu školy, okolí školy, v terénu – částech města, v rámci České republiky
- Návštěvy a exkurze institucí a zeměpisných oblastí (exkurze do vybraných podniků, exkurze do elektráren, návštěvy galerií, muzeí, hradů a zámků, měst ....)
- Účast na prezentacích a soutěžích v regionálním, celostátním měřítku

3. Výchovné a vzdělávací strategie rozvíjející kompetence žáků

- **Kompetence k učení**

Učitel:

- vnímá a aktivně zjišťuje vzdělávací potřeby jednotlivých žáků
- umožňuje diferencované úkoly podle individuálních schopností žáků
- společně s žáky formuluje cíl činnosti (úkoly)
- umožňuje reflektovat (hodnotit) úspěšnost dosažení cíle
- zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují
- zadává úkoly, při kterých žáci kombinují informace z různých zdrojů
- zajímá se o názory, náměty a zkušenosti žáků
- klade otevřené otázky, zadává problémové úlohy či úlohy rozvíjející tvořivost
- pracuje s chybou žáka jako s příležitostí, jak ukázat cestu ke správnému řešení
- důsledně rozlišuje procesy učení a hodnocení

- **Kompetence k řešení problémů**

Učitel:

- zadává úkoly způsobem, který umožňuje volbu různých postupů
- zařazuje metody, při kterých docházejí k objevům, řešením a závěrům žáci sami
- vede žáky k prozkoumávání pohledů a názorů, lišících se od jejich vlastních
- umožňuje žákům spoluutvářet kritéria hodnocení
- umožňuje žákům pracovat se zdroji, v nichž si mohou ověřit správnost svého řešení

- **Kompetence komunikativní**

Učitel:

- vytváří příležitosti pro vzájemnou komunikaci žáků k danému úkolu
- vůči každému žákovi projevuje očekávání úspěchu
- vybízí žáky, aby kladli otázky (k věcí)
- žákům umožňuje, aby si vzájemně sdělovali své pocity a názory

- **Kompetence sociální a personální**

Učitel:

- zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují
- sleduje úspěšnost jednotlivých žáků a oceňuje jejich pokrok
- vede žáka k plánování úkolů a postupů
- zajímá se, jak žákům vyhovuje jeho způsob výuky
- studijní materiály a zdroje (i případné kompenzační pomůcky) jsou ve výuce žákům dostupné a v dostatečném počtu

- **Kompetence občanské**

Učitel:

- důsledně vyžaduje dodržování pravidel
- vnímá a aktivně zjišťuje vzdělávací potřeby jednotlivých žáků
- objasňuje žákům, které koncepce a postupy, používané ve společenské praxi, jsou v souladu s dosaženou úrovní poznání
- ve výuce reflektuje společenské i přírodní dění

- **Kompetence pracovní**

Učitel:

- ukazuje žákům, jak formulovat hypotézy a jak mají ověřovat jejich pravdivost pokusem či pozorováním
- vyžaduje dokončování práce v dohodnuté kvalitě a termínech
- umožňuje žákům prezentovat výsledky jejich práce
- učitel vede žáky ke správným způsobům užití techniky a vybavení

4. Průřezová témata

Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět - Vlastivěda se kromě vlastního vzdělávacího obsahu realizují tématické okruhy průřezových témat:

- Osobnostní a sociální výchova (OSV)
- Výchova demokratického občana (VDO)

- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)
- Multikulturní výchova (MkV)
- Environmentální výchova (EV)
- Mediální výchova (MV)

1. Osobnostní a sociální výchova (OSV)

OSV má každodenní využití v běžném životě. Reflektuje osobnost žáka, jeho individuální potřeby i zvláštnosti. Jeho smyslem je pomáhat každému žákovi utvářet praktické životní dovednosti.

Vztah Osobnostní a sociální výchovy ke vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět - Vlastivěda je založen zejména na zdokonalování dovedností, týkajících se spolupráce a komunikace v týmu a v různých životních situacích, vztazích k lidem a světu. Lze jej naplňovat prostřednictvím témat směřujících k sebepoznání, zdravému sebepojetí, seberegulaci a k udržení psychického zdraví – psychohygieně, komunikaci, mezilidským vztahům.

Tematické okruhy průřezového tématu

1. Osobnostní rozvoj:
  - rozvoj schopností poznávání
  - sebepoznání a sebepojetí
2. Sociální rozvoj:
  - poznávání lidí
  - komunikace
  - mezilidské vztahy

2. Výchova demokratického občana (VDO)

VDO má mezioborový a multikulturní charakter, zejména k těm, v nichž se realizuje vztah k sobě samému i ostatním lidem, k okolnímu prostředí, k normám a hodnotám. Vztah Výchovy demokratického občana ke vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět – Vlastivěda, je založen zejména na rozvoji schopnosti kritického myšlení. Rovněž se uplatňuje v tématech zaměřených na vztah k domovu a vlasti.

Tematické okruhy průřezového tématu:

1. Občanská společnost a škola
1. Občan, občanská společnost a stát

3. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)

Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech akceptuje ve vzdělávání evropskou dimenzi, která podporuje globální myšlení a mezinárodní porozumění a jako princip prostupuje celým základním vzděláváním. Rozvíjí vědomí evropské identity, při respektování identity národní. Otevírá žákům širší horizonty poznání a perspektivy života v evropském a mezinárodním prostoru a seznamuje je s možnostmi, které jim tento prostor poskytuje.

Rovněž přispívá k realizaci vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět – Vlastivěda, uplatňuje se v tématech zaměřených na Evropu a svět.

Tematické okruhy průřezového tématu:

Tato témata budou realizována v celoškolních projektech - „Ostrava očima dětí“, Evropa a my“

1. Evropa a svět nás zajímá
2. Objevujeme Evropu a svět

4. Multikulturní výchova (MkV)

Umožňuje žákům seznamovat se s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Žáci si uvědomují svou kulturní identitu, rozvíjí si smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci. Multikulturní výchova se dotýká mezilidských vztahů a zejména vzájemné tolerance mezi příslušníky různých národů a etnických skupin.

Tematické okruhy průřezového tématu:

1. Kulturní diference
2. Lidské vztahy
3. Etnický původ
4. Multikulturalita

3. Environmentální výchova (EV)

Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí. Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.

Propojení tématu se vzdělávací oblastí Člověk a jeho svět – Vlastivěda poskytuje ucelený elementární pohled na okolní prostředí. Učí pozorovat, citlivě vnímat a hodnotit důsledky jednání lidí, přispívá k osvojování si základních dovedností a návyků aktivního odpovědného přístupu k prostředí v každodenním životě. V maximální míře využívá přímých kontaktů žáků s okolním prostředím a propojuje rozvíjení myšlení s výrazným ovlivňováním emocionální stránky osobnosti jedince.

Tematické okruhy průřezového tématu:

1. Lidské aktivity a problémy životního prostředí

4. Mediální výchova (MV)

Mediální výchova má vybavit žáka základní úrovní mediální gramotnosti, nabízí elementární poznatky a dovednosti, týkající se mediální komunikace a práce s médii. Propojení se vzdělávací oblastí Člověk a jeho svět - Vlastivěda je zejména na úrovni získávání informací o regionu, dále v republikovém, evropském a světovém měřítku, dále pak nutnost orientovat se pomocí medií v intaktní společnosti v rámci svých možností.

Tematické okruhy průřezového tématu:

1. Tematické okruhy receptivních činností
- fungování a vliv médií ve společnosti